

1. Ábécék, nyelvek, műveletek (jegyzet, 9-10. oldal)

2.7. példa - Nyelv műveletek - Gyakorló feladat

Legyen $V = \{a, b, c\}$, $L_1 = \{a, c, bb, aba\}$, $L_2 = \{a, abba, baba, caba, abbaba, babaabba\}$. Adjuk meg az $L_1 \cup L_2$, $L_1 \cap L_2$, $L_1 L_2$, $L_1 L_1$ halmazokat. ★

Megoldás:

$$L_1 \cup L_2 = \{a, c, bb, aba, abba, baba, caba, abbaba, babaabba\}$$

$$L_1 \cap L_2 = \{a\}$$

$$L_1 \cdot L_2 = \{aa, aabba, ababa, acaba, abbaba, abababba, ca, cabba, cbaba, ccaba, cabbaba, cbbababba, bba, bbaabba, bbbaba, bbaba, bbaabba, bbbababba, abaa, abaaabba, abababa, abacaba, abaaabba, abababba, abababba\}$$

$$L_1 \cdot L_1 = \{aa, ac, asb, aasa, ca, cc, cbb, caba, bba, bbc, bbbb, bbaba, abaa, abac, ababba, ababba\}$$

2.8. példa - Nyelvek konkatenációja

Adjunk példát olyan L_1 és L_2 V ábécé feletti nyelvekre, amelyekre $L_1 L_2 = L_2 L_1$. Keressünk nem triviális megoldást is.

Triviális megoldások:

- $L_1 = \emptyset, L_1 = \{ \lambda \}$ vagy a szimmetria miatt L_2 -re teljesül az előző esetek egyike.
- $L_1 = L_2$.
- V ábécé egyelemű.
- Az egyik nyelvben benne szerepel λ , a másik nyelv pedig a V^* (univerzális nyelv).

Egy nem triviális megoldás:

legyen $V = \{ a, b \}$, $L_1 = \{ \lambda, a \}$, L_2 pedig legyen azon V feletti szavak halmaza, amelyekben pontosan egy b szerepel. Ekkor $L_1 L_2 = L_2 L_1 = L_2$. ★

2.9. példa - Nyelvek számossága - Gyakorló feladat

Adottak L_1 és L_2 véges nyelvek V ábécé felett, hogy $|L_1| = n, |L_2| = m$. Mennyi lehet a számossága az $L_1 \cup L_2, L_1 \cap L_2, L_1 L_2$ nyelvműveletekkel előálló nyelveknek? Adjunk meg alsó felső korlátot, és példákat. ★

Megoldás:

- $\max(m, n) \leq |L_1 \cup L_2| \leq m + n$
pl.: $|\{a, b, c\} \cup \{a, b\}| = 3$
 $|\{a, b, c\} \cup \{d, e\}| = 5$
- $0 \leq |L_1 \cap L_2| \leq \min(m, n)$
pl.: $|\{a, b, c\} \cap \{d\}| = 0$
 $|\{a, b, c\} \cap \{a, b\}| = 2$

$$\bullet \max(m, n) \leq |L_1 \cdot L_2| \leq m \cdot n$$

$$\text{pl.: } |\{\lambda\} \cdot \{a, b, c\}| = 3$$

$$|\{a, b, c\} \cdot \{d, e\}| = 6$$

De pl.:

$$|\{\lambda, a\} \cdot \{a, aa, aaa\}| =$$

$$= |\{a, aa, aaa, aaaa\}| = 4 = \max(m, n) + 1$$

2.10. példa - Formális nyelvek, nyelvműveletek 1.feladat

Igazoljuk vagy cáfoljuk, hogy $(L_1 \cup L_2)^* = L_1^* \cup L_2^*$!

Megoldás: Az állítás hamis. Vegyük a következő ellenpéldát: Legyen $L_1 = \{a\}$ és $L_2 = \{b\}$, ekkor $(L_1 \cup L_2)^*$ az akárhány a -t és b -t tartalmazó szavak halmaza, még $L_1^* \cup L_2^*$ a csupa a -t és csupa b -t tartalmazó szavak nyelve lesz. ★

2.11. példa - Formális nyelvek, nyelvműveletek 2.feladat

Mivel egyenlő L^2 , ha

$$L = \{a^n b^n \mid n > 0\} ?$$

Megoldás: $L^2 = \{a^n b^n a^m b^m \mid n, m > 0\}$. ★

2. Nyelvek → reguláris kifejezések (jegyzet, 80. oldal)

5.2. példa - Nyelv megadása reguláris kifejezéssel 1. feladat

Adjuk meg reguláris kifejezéssel azt a nyelvet a $\{0,1\}$ ábécé felett, amely azon szavakból áll, amelyek tartalmazzák részszerként a 010 szót!

Megoldás: $L=(0+1)^*010(0+1)^*$ ★

5.3. példa - Nyelv megadása reguláris kifejezéssel 2. feladat

Adjuk meg reguláris kifejezéssel azt a nyelvet a $\{0,1\}$ ábécé felett, amely azon szavakból áll, amelyek tartalmazzák részszerként a 000 vagy az 111 szót!

Megoldás: $L=(0+1)^*(000+111)(0+1)^*$ ★

5.4. példa - Nyelv megadása reguláris kifejezéssel 3. feladat

Adjuk meg reguláris kifejezéssel azt a nyelvet a $\{0,1\}$ ábécé felett, amely azon 1-esre végződő szavakból áll, amelyek nem tartalmazzák részszerként a 00 szót!

Megoldás: $L=(1+01)^*$ ★

5.5. példa - Nyelv megadása reguláris kifejezéssel 4. feladat

Adjuk meg reguláris kifejezéssel azt a nyelvet a $\{0,1\}$ ábécé felett, amely azon szavakból áll, melynek 3. betűje 0!

Megoldás: $L=(00+01+10+11)0(0+1)^*$ ★

5.6. példa - Nyelv megadása reguláris kifejezéssel 5. feladat

Adjuk meg reguláris kifejezéssel azt a nyelvet a $\{0,1\}$ ábécé felett, amely azon szavakból áll, melyek tartalmazznak legalább három 1-et!

Megoldás: $L=(0+1)^*1(0+1)^*1(0+1)^*1(0+1)^*$ ★

5.7. példa - Nyelv megadása reguláris kifejezéssel 6. feladat

Adjuk meg reguláris kifejezéssel azt a nyelvet a $\{0,1\}$ ábécé felett, amely azon szavakból áll, melyek 5-tel osztható 1-et tartalmazznak!

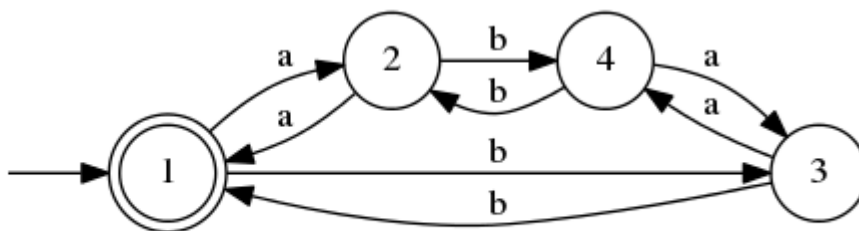
Megoldás: $L=(0^*10^*10^*10^*10^*)^*$ ★

3. Nyelvek → véges automaták

Adjunk olyan determinisztikus véges automatát, ami az alábbi nyelvet fogadja el.

- a) Az összes olyan $\{a, b\}$ feletti szót, melyben az "a" betűk száma és a "b" betűk száma is páros.

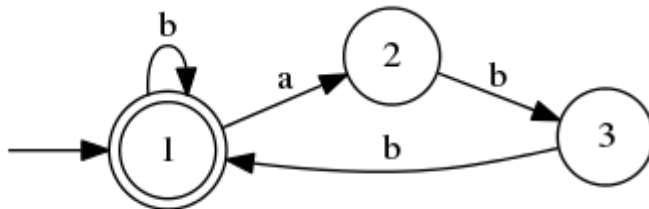
Megoldás:

- Állapot 1: "a" betűk száma páros, "b" betűk száma páros.
- Állapot 2: "a" betűk száma páratlan, "b" betűk száma páros.
- Állapot 3: "a" betűk száma páros, "b" betűk száma páratlan.
- Állapot 4: "a" betűk száma páratlan, "b" betűk száma páratlan.

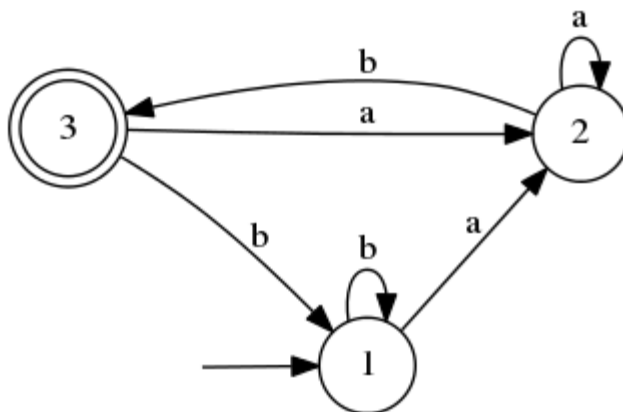
- b) Az összes olyan $\{a, b\}$ feletti szót, melyben minden "a" betűt (ha van) "bb" követ.

Megoldás:

- b) Az összes olyan $\{a, b\}$ feletti szót mely "ab"-re végződik.

Megoldás:

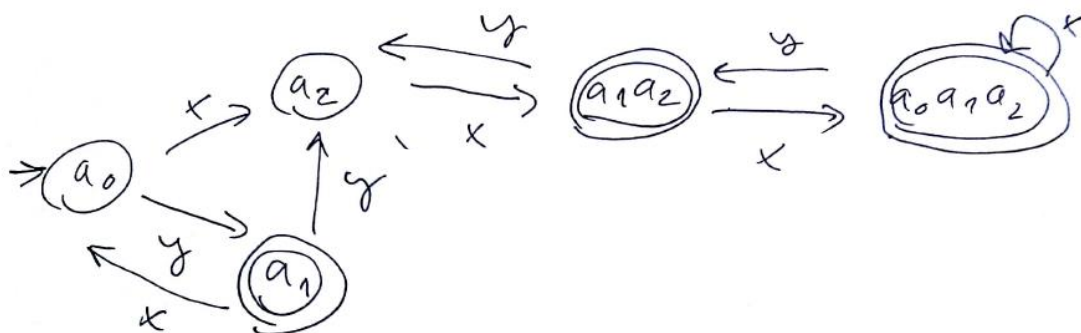
4. Végtes automata determinizálása (jegyzet 88. oldal)

5.19. példa - Automata determinizálása 1. feladat

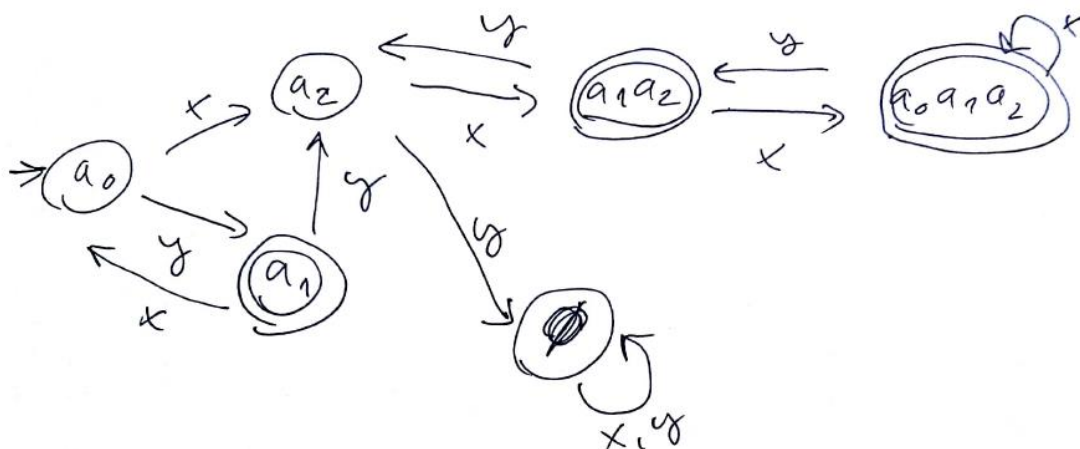
Adjunk meg az $A = (\{ a_0, a_1, a_2 \}, \{ x, y \}, a_0, \delta, \{ a_1 \})$ nemdeterminisztikus, parciálisan definiált, véges automatával ekvivalens A_d determinisztikus, teljesen definiált automatát!

δ	a_0	a_1	a_2
x	$\{ a_2 \}$	$\{ a_0 \}$	$\{ a_1, a_2 \}$
y	$\{ a_1 \}$	$\{ a_2 \}$	-

Megoldás

Illetve ha teljesen specifikált automatát akarunk, akkor:

Ha az állapotokat az alábbiak szerint átnevezzük:

$$b_0 = \{ a_0 \}, b_1 = \{ a_2 \}, b_2 = \{ a_1 \}.$$

$$b_3 = \{ a_1, a_2 \}, b_4 = \emptyset.$$

$$b_5 = \{ a_0, a_1, a_2 \}.$$

akkor az állapot-átmenet reláció táblázatban:

δ'	b_0	b_1	b_2	b_3	b_4	b_5
x	b_1	b_3	b_0	b_5	b_4	b_5
y	b_2	b_4	b_1	b_1	b_4	b_3

A véges automata tehát:

- Az A_d automata bemenő jeleinek halmaza megegyezik az A automata bemenő jeleinek a halmazával.
- Az A_d automata kezdőállapota az A automata kezdőállapotához rendelt b_i lesz.
- Az A_d automata végállapotainak a halmaza pedig tartalmazni fog minden olyan b_j állapotot, melynek mint halmaznak eleme az A automata bármely végállapota.

Jelen esetben:

$$A_d = (\{ b_0, b_1, b_2, b_3, b_4, b_5 \}, \{ x, y \}, b_0, \delta', \{ b_2, b_3, b_5 \}).$$

5.20. példa - Automata determinizálása 2. feladat

Adjunk meg az $A=(\{ a_0, a_1 \}, \{ x, y \}, a_0, \delta, \{ a_1 \})$
nemdeterminisztikus, parciálisan definiált,
véges automatával ekvivalens A_d determinisztikus, teljesen definiált automatát!

δ	a_0	a_1
x	$\{ a_1 \}$	$\{ a_0, a_1 \}$
y	$\{ a_0 \}$	-

Megoldás:

I. $b_0=\{ a_0 \}, b_1=\{ a_1 \}, b_2=\{ a_0, a_1 \}, b_3 = \varnothing.$

II.

δ'	b_0	b_1	b_2	b_3
x	b_1	b_2	b_2	b_3
y	b_0	b_3	b_0	b_3

III. $A_d=(\{ b_0, b_1, b_2, b_3 \}, \{ x, y \}, b_0, \delta', \{ b_1, b_2 \}).$

5.21. példa - Automata determinizálása 3. feladat

Adjunk meg az $A=(\{ a_0, a_1 \}, \{ x, y, z \}, a_0, \delta, \{ a_0 \})$
nemdeterminisztikus, parciálisan definiált,
véges automatával ekvivalens A_d determinisztikus, teljesen definiált automatát!

δ	a_0	a_1
x	$\{ a_1 \}$	-
y	-	$\{ a_0, a_1 \}$
z	$\{ a_0, a_1 \}$	$\{ a_0 \}$

Megoldás:

I. $b_0=\{ a_0 \}, b_1=\{ a_1 \}, b_2 = \varnothing, b_3=\{ a_0, a_1 \}.$

II.

δ'	b_0	b_1	b_2	b_3
x	b_1	b_2	b_2	b_1
y	b_2	b_3	b_2	
z	b_3	b_0	b_2	

III. $A_d=(\{ b_0, b_1, b_2, b_3 \}, \{ x, y, z \}, b_0, \delta', \{ b_0, b_3 \}).$

5.22. példa - Automata determinizálása 4. feladat

Adjunk meg az $A = (\{ a_0, a_1 \}, \{ x, y \}, a_0, \delta, \{ a_1 \})$

nemdeterminisztikus, parciálisan definiált, kimenő jel nélküli, iniciális, végállapotokkal bővített véges automatával ekvivalens A_d determinisztikus, teljesen definiált automatát!

δ	a_0	a_1
x	$\{ a_0, a_1 \}$	$\{ a_0, a_1 \}$
y	$\{ a_0, a_1 \}$	-

Megoldás:

I. $b_0 = \{ a_0 \}, b_1 = \{ a_0, a_1 \}$.

II.

δ'	b_0	b_1
x	b_0	b_1
y	b_1	b_1

III. $A_d = (\{ b_0, b_1 \}, \{ x, y \}, b_0, \delta', \{ b_1 \})$.

★

5.23. példa - Automata determinizálása 5. feladat

Adjunk meg az $A = (\{ a_0, a_1, a_2 \}, \{ x, y \}, a_0, \delta, \{ a_0, a_1 \})$

nemdeterminisztikus, parciálisan definiált,

véges automatával ekvivalens A_d determinisztikus, teljesen definiált automatát!

δ	a_0	a_1	a_2
x	$\{ a_2 \}$	$\{ a_1 \}$	$\{ a_1, a_2 \}$
y	$\{ a_0 \}$	$\{ a_2 \}$	$\{ a_0 \}$

Megoldás:

I. $b_0 = \{ a_0 \}, b_1 = \{ a_2 \}, b_2 = \{ a_1, a_2 \}, b_3 = \{ a_0, a_2 \}$.

II.

δ'	b_0	b_1	b_2	b_3
x	b_1	b_2	b_2	b_2
y	b_0	b_0	b_3	b_0

III. $A_d = (\{ b_0, b_1, b_2, b_3 \}, \{ x, y \}, b_0, \delta', \{ b_0, b_2, b_3 \})$.

5.24. példa - Automata determinizálása 6. feladat

Adjunk meg az $A=(\{ a_0, a_1, a_2 \}, \{ x, y \}, a_0, \delta, \{ a_1 \})$

nemdeterminisztikus, parciálisan definiált,

véges automatával ekvivalens A_d determinisztikus, teljesen definiált automatát!

δ	a_0	a_1	a_2
x	$\{ a_1 \}$	$\{ a_1, a_2 \}$	$\{ a_2 \}$
y	-	-	$\{ a_1 \}$

Megoldás:

I. $b_0=\{ a_0 \}, b_1=\{ a_1 \}, b_2 = \emptyset, b_3=\{ a_1, a_2 \}.$

II.

δ'	b_0	b_1	b_2	b_3
x	b_1	b_3	b_2	b_3
y	b_2	b_2	b_2	b_1

III. $A_d=(\{ b_0, b_1, b_2, b_3 \}, \{ x, y \}, b_0, \delta', \{ b_1, b_3 \}).$

★

5.25. példa - Automata determinizálása 7. feladat

Adjunk meg az $A=(\{ a_0, a_1, a_2 \}, \{ x, y, z \}, a_0, \delta, \{ a_1, a_2 \})$

nemdeterminisztikus, parciálisan definiált,

véges automatával ekvivalens A_d determinisztikus, teljesen definiált automatát!

δ	a_0	a_1	a_2
x	$\{ a_0 \}$	-	$\{ a_0, a_2 \}$
y	$\{ a_1, a_2 \}$	$\{ a_0 \}$	-
z	-	$\{ a_0, a_1 \}$	-

Megoldás:

I. $b_0=\{ a_0 \}, b_1=\{ a_1, a_2 \}, b_2 = \emptyset, b_3=\{ a_0, a_2 \}, b_4=\{ a_0, a_1 \}, b_5=\{ a_0, a_1, a_2 \}.$

II.

δ'	b_0	b_1	b_2	b_3	b_4	b_5
x	b_0	b_3	b_2	b_3	b_0	b_3
y	b_1	b_0	b_2	b_1	b_5	b_5
z	b_2	b_4	b_2	b_2	b_4	b_4

III. $A_d=(\{ b_0, b_1, b_2, b_3, b_4, b_5 \}, \{ x, y, z \}, b_0, \delta', \{ b_1, b_3, b_4, b_5 \}).$

5.26. példa - Automata determinizálása 8. feladat

Adjunk meg az $A = (\{ a_0, a_1, a_2, a_3 \}, \{ x, y, z \}, a_0, \delta, \{ a_1, a_3 \})$ nemdeterminisztikus, parciálisan definiált, kimenő jel nélküli, iniciális, végállapotokkal bővített véges automatával ekvivalens A_d determinisztikus, teljesen definiált automatát!

δ	a_0	a_1	a_2	a_3
x	$\{ a_0 \}$	-	$\{ a_2, a_3 \}$	$\{ a_1, a_2 \}$
y	$\{ a_1, a_2, a_3 \}$	$\{ a_0 \}$	-	$\{ a_0 \}$
z	-	$\{ a_1, a_2 \}$	$\{ a_1, a_3 \}$	$\{ a_1 \}$

Megoldás:

I. $b_0 = \{ a_0 \}, b_1 = \{ a_1, a_2, a_3 \}, b_2 = \emptyset$.

II.

δ'	b_0	b_1	b_2
x	b_0	b_1	b_2
y	b_1	b_0	b_2
z	b_2	b_1	b_2

III. $A_d = (\{ b_0, b_1, b_2 \}, \{ x, y, z \}, b_0, \delta', \{ b_1 \})$.

5. Determinisztikus véges automata minimalizálása (jegyzet 92. oldal)

5.27. példa - Véges elfogadó automata minimalizálása 1. feladat

Készítsük el az Aufenkamp-Hohn-féle minimalizációs algoritmus segítségével az

$A = (\{ a_0, a_1, a_2, a_3, a_4, a_5, a_6 \}, \{ x, y \}, a_0, \delta, \{ a_2, a_4, a_5, a_6 \})$

véges automatával ekvivalens A_0 minimális állapotszámú automatát!

δ	a_0	a_1	a_2	a_3	a_4	a_5	a_6
x	a_2	a_5	a_1	a_1	a_2	a_1	a_0
y	a_1	a_0	a_3	a_4	a_5	a_3	a_2

Megoldás:

(O.) Mielőtt az érdemi munkához hozzáfognánk, meg kell vizsgálni, hogy mely állapotok érhetőek el az A automata kezdőállapotából. Azokat az állapotokat, melyek nem érhetőek el, egyszerűen töröljük, mivel nem fognak előfordulni semelyik számítás során sem.

Jelen esetben az a_0 állapotból elérhető állapotok:

$$\{a_0, a_2, a_1, a_3, a_5, a_4\}.$$

Látható, hogy semmilyen input szó esetén sem kerülhet az A automata a_6 állapotba, ezért ezt az állapotot töröljük. Az így kapott

A' automatát kell a továbbiakban minimalizálnunk az

Aufenkamp-Hohn-féle minimalizációs algoritmus segítségével:

$$A' = (\{a_0, a_1, a_2, a_3, a_4, a_5\}, \{x, y\}, a_0, \delta', \{a_2, a_4, a_5\}).$$

δ'	a_0	a_1	a_2	a_3	a_4	a_5
x	a_2	a_5	a_1	a_1	a_2	a_1
y	a_1	a_0	a_3	a_4	a_5	a_3

(I.) A feladat megoldásának első lépéseként különböző osztályokba fogjuk sorolni az A' automata belső állapotait. A kezdeti osztályozáskor mindig két osztályba kerülnek az állapotok, attól függően, hogy végállapotok, vagy pedig nem végállapotok.

Jelen esetben:

$$C_1 = \{a_0, a_1, a_3\}, \{a_2, a_4, a_5\}.$$

Ezek után a C_{i+1} -edik osztályozás esetén két állapot akkor esik egy osztályba, ha egyrészt a C_i -edik osztályozás esetén is azonos osztályba tartoztak, másrészt pedig minden bemenő jel hatására azonos C_i -beli osztályban található állapotokba mennek át. Az osztályozás véget ér, amennyiben $C_i = C_{i+1}$ valamely $i \geq 1$ esetén.

Jelen esetben:

$$C_2 = \{a_0, a_1\}, \{a_3\}, \{a_2, a_5\}, \{a_4\}.$$

$$C_3 = \{a_0, a_1\}, \{a_3\}, \{a_2, a_5\}, \{a_4\}.$$

Mivel $C_2 = C_3$, ezért az osztályozás véget ért. A C_2 osztályait jelöljük valamely új betűvel, például b -vel:

$$b_0 = \{a_0, a_1\}, b_1 = \{a_3\}, b_2 = \{a_2, a_5\}, b_3 = \{a_4\}.$$

(II.) Készítsük el az A' automatával ekvivalens, minimális állapotszámú

A_0 automatát, mely állapothalmazát az osztályozás és az új jelölés

bevezetése után kapott b_i betűk alkotják, a bemenő jeleinek halmaza megegyezik

az A automata bemenő jeleinek halmazával, az átmenetfüggvényét megkapjuk úgy, hogy megnézzük, hogy az adott b_i osztálybeli állapotok az adott bemenő jel hatására mely b_j osztálybeli állapotokba mentek át az A' automata esetén, az új kezdőállapot az a b_i lesz, melynek eleme a_0 , és végül az A_0 automata végállapotait azon $b_{k_1}, \dots, b_{k_m}$ osztályok alkotják, mely osztályok elemei az A' automata végállapotaiból állnak.

Jelen esetben:

$$A_0 = (\{b_0, b_1, b_2, b_3\}, \{x, y\}, b_0, \delta_0, \{b_2, b_3\}).$$

δ_0	b_0	b_1	b_2	b_3
x	b_2	b_0	b_0	b_2
y	b_0	b_3	b_1	b_2

★

5.28. példa - Véges elfogadó automata minimalizálása 2. feladat

Készítsük el az Aufenkamp-Hohn-féle minimalizációs algoritmus segítségével az

$$A = (\{a_0, a_1, a_2, a_3, a_4, a_5, a_6\}, \{x, y\}, a_0, \delta, \{a_0, a_1, a_2, a_3\})$$

véges automatával ekvivalens A_0 minimális állapotszámú automatát!

δ	a_0	a_1	a_2	a_3	a_4	a_5	a_6
x	a_6	a_6	a_6	a_6	a_5	a_0	a_2
y	a_6	a_3	a_0	a_3	a_1	a_4	a_1

Megoldás:

(O.) Az a_0 kezdőállapotból elérhető belső állapotok:
 $\{a_0, a_6, a_2, a_1, a_3\}$.

$$A' = (\{a_0, a_1, a_2, a_3, a_6\}, \{x, y\}, a_0, \delta', \{a_0, a_1, a_2, a_3\}).$$

δ'	a_0	a_1	a_2	a_3	a_6
x	a_6	a_6	a_6	a_6	a_2
y	a_6	a_3	a_0	a_3	a_1

(I.)

$$C_1 = \{a_0, a_1, a_2, a_3\}, \{a_6\}.$$

$$C_2 = \{a_0\}, \{a_1, a_2, a_3\}, \{a_6\}.$$

$$C_3 = \{a_0\}, \{a_1, a_3\}, \{a_2\}, \{a_6\}.$$

$$C_4 = \{a_0\}, \{a_1, a_3\}, \{a_2\}, \{a_6\}.$$

$$b_0 = \{a_0\}, b_1 = \{a_1, a_3\}, b_2 = \{a_2\}, b_3 = \{a_6\}.$$

(II.)

$$A_0 = (\{b_0, b_1, b_2, b_3\}, \{x, y\}, b_0, \delta_0, \{b_0, b_1, b_2\}).$$

δ_0	b_0	b_1	b_2	b_3
x	b_3	b_3	b_3	b_2

δ_0	b_0	b_1	b_2	b_3
y	b_3	b_1	b_0	b_1

5.29. példa - Végés elfogadó automata minimalizálása 3. feladat

Készítsük el az Aufenkamp-Hohn-féle minimalizációs algoritmus segítségével az

$$A = (\{a_0, a_1, a_2, a_3, a_4, a_5, a_6, a_7, a_8\}, \{x, y\}, a_0, \delta, \{a_2, a_7\})$$

végés automatával ekvivalens A_0 minimális állapotszámú automatát!

δ	a_0	a_1	a_2	a_3	a_4	a_5	a_6	a_7	a_8
x	a_3	a_5	a_7	a_0	a_2	a_0	a_4	a_2	a_5
y	a_8	a_1	a_3	a_2	a_6	a_7	a_3	a_5	a_2

Megoldás:

(O.) Az a_0 kezdőállapotból elérhető belső állapotok:

$$\{a_0, a_3, a_8, a_2, a_5, a_7\}.$$

$$A' = (\{a_0, a_2, a_3, a_5, a_7, a_8\}, \{x, y\}, a_0, \delta', \{a_2, a_7, a_8\}).$$

δ'	a_0	a_2	a_3	a_5	a_7	a_8
x	a_3	a_7	a_0	a_0	a_2	a_5
y	a_8	a_3	a_2	a_7	a_5	a_2

(I.)

$$C_1 = \{a_0, a_3, a_5, a_8\}, \{a_2, a_7\}.$$

$$C_2 = \{a_0\}, \{a_3, a_5, a_8\}, \{a_2, a_7\}.$$

$$C_3 = \{a_0\}, \{a_3, a_5\}, \{a_8\}, \{a_2, a_7\}.$$

$$C_4 = \{a_0\}, \{a_3, a_5\}, \{a_8\}, \{a_2, a_7\}.$$

$$b_0 = \{a_0\}, b_1 = \{a_3, a_5\}, b_2 = \{a_8\}, b_3 = \{a_2, a_7\}.$$

(II.)

$$A_0 = (\{b_0, b_1, b_2, b_3\}, \{x, y\}, b_0, \delta_0, \{b_3\}).$$

δ_0	b_0	b_1	b_2	b_3
x	b_1	b_0	b_1	b_3
y	b_2	b_3	b_3	b_1

5.30. példa - Véges elfogadó automata minimalizálása 4. feladat

Készítsük el az Aufenkamp-Hohn-féle minimalizációs algoritmus segítségével az

$$A = (\{a_0, a_1, a_2, a_3, a_4, a_5, a_6, a_7\}, \{x, y, z\}, a_0, \delta, \{a_2, a_4, a_5, a_7\})$$

kimenő jel nélküli, iniciális, végállapotokkal bővített

véges automatával ekvivalens A_0 minimális állapotszámú automatát!

δ	a_0	a_1	a_2	a_3	a_4	a_5	a_6	a_7
x	a_6	a_3	a_1	a_7	a_1	a_0	a_4	a_1
y	a_4	a_7	a_0	a_2	a_3	a_1	a_5	a_6
z	a_5	a_2	a_6	a_1	a_3	a_6	a_0	a_6

Megoldás:

(O.) Az a_0 kezdőállapotból elérhető belső állapotok:

$$\{a_0, a_6, a_4, a_5, a_1, a_3, a_7, a_2\}.$$

Mivel a kezdőállapotból minden állapot elérhető, ezért nem törölünk egyetlen állapotot sem, tehát $A' = A$.

(I.)

$$C_1 = \{a_0, a_1, a_3, a_6\}, \{a_2, a_4, a_5, a_7\}.$$

$$C_2 = \{a_0, a_1\}, \{a_3, a_6\}, \{a_2, a_4, a_5, a_7\}.$$

$$C_3 = \{a_0, a_1\}, \{a_3, a_6\}, \{a_2, a_5\}, \{a_4, a_7\}.$$

$$C_4 = \{a_0, a_1\}, \{a_3, a_6\}, \{a_2, a_5\}, \{a_4, a_7\}.$$

$$b_0 = \{a_0, a_1\}, b_1 = \{a_3, a_6\}, b_2 = \{a_2, a_5\}, b_3 = \{a_4, a_7\}.$$

(II.)

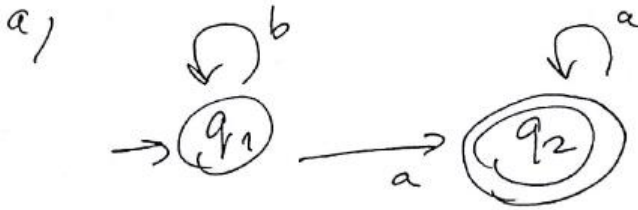
$$A_0 = (\{b_0, b_1, b_2, b_3\}, \{x, y, z\}, b_0, \delta_0, \{b_2, b_3\}).$$

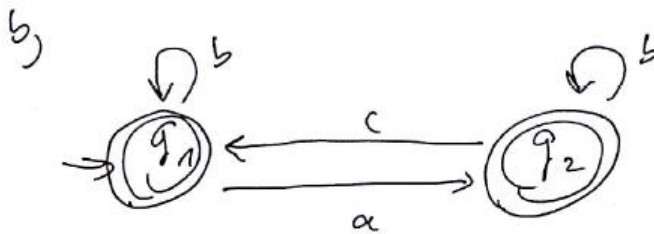
δ_0	b_0	b_1	b_2	b_3
x	b_1	b_3	b_0	b_0
y	b_3	b_2	b_0	b_1
z	b_2	b_0	b_1	b_1

6. Végtes automata $\rightarrow$ reguláris kifejezés

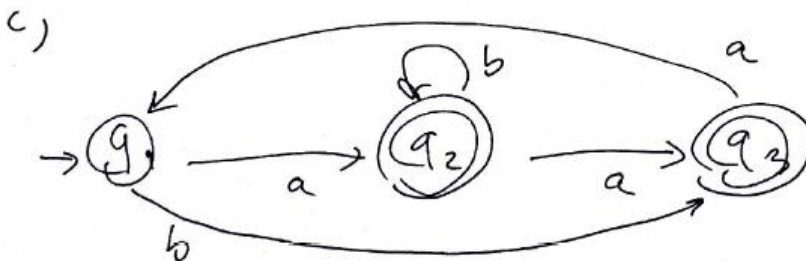
Konstruáljunk reguláris kifejezést az alábbi automaták által elfogadott nyelvekhez.

Reg. kif.: $b^* a a^*$

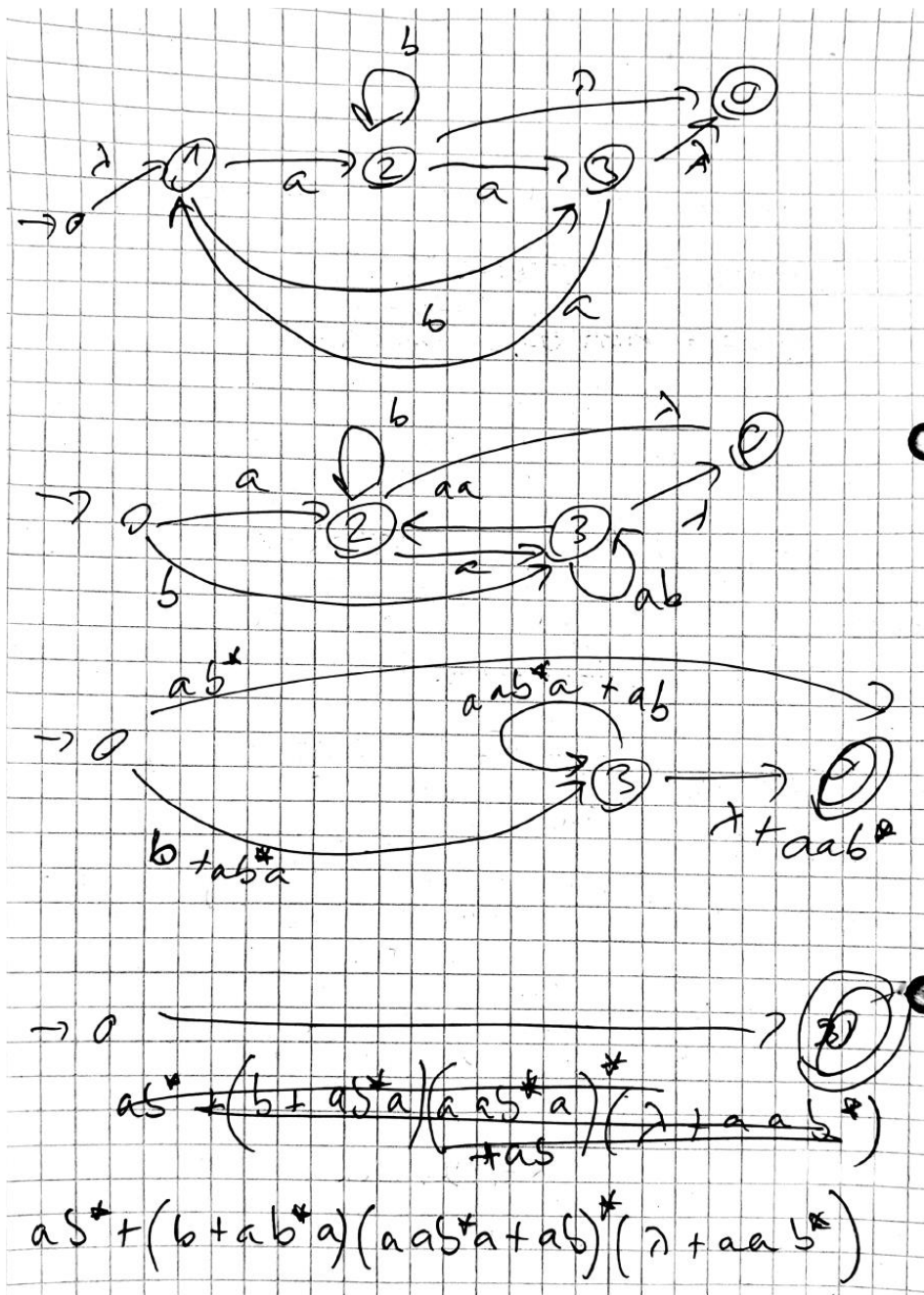

Reg. kif.: $b^* a (c b^* a + b)^* (c b^* + \lambda) + b^*$

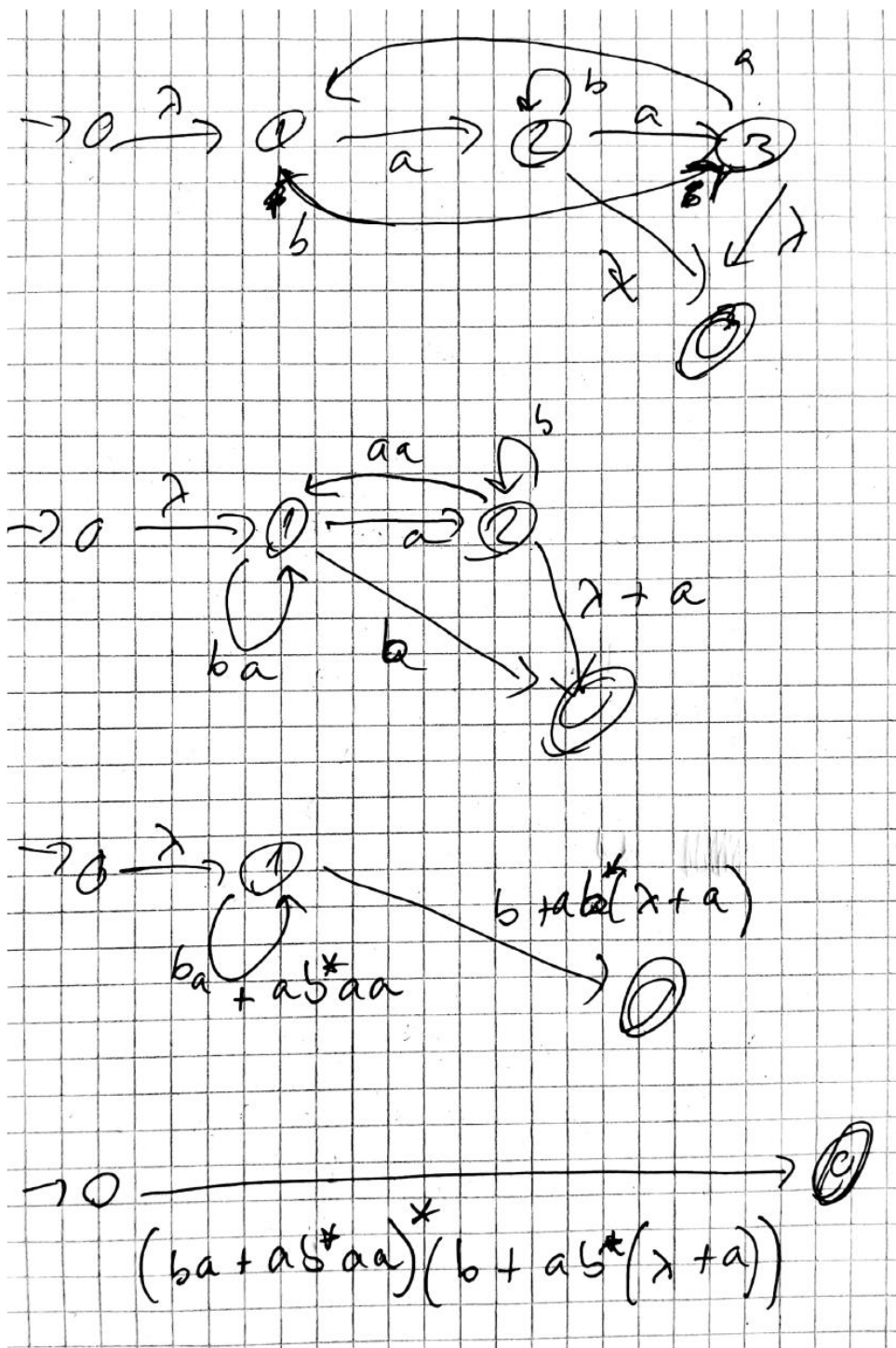

Reg. kif.: $a b^* + (b + a b^* a) (a a b^* a + a b)^* (\lambda + a a b^*)$

Ha az előző oldalon szereplő 6/c. feladatban q1, q2, q3 sorrendben hagyjuk el az állapotokat, akkor ilyen „átmeneti” általánosított automata rajzokat kapunk:

Ha a 6/c. feladatban q3, q2, q1 sorrendben hagyjuk el az állapotokat, akkor ilyen „átmeneti” általánosított automata rajzokat, és ilyen (az előzővel ekvivalens, de más alakú) reguláris kifejezést kapunk:

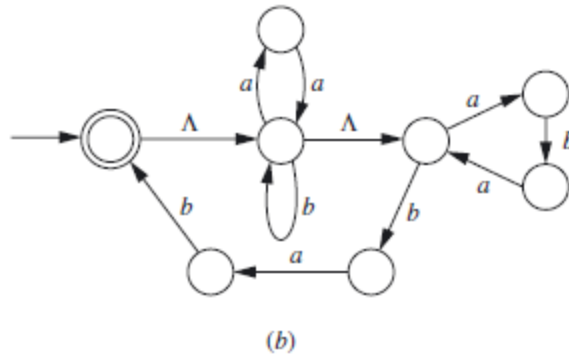
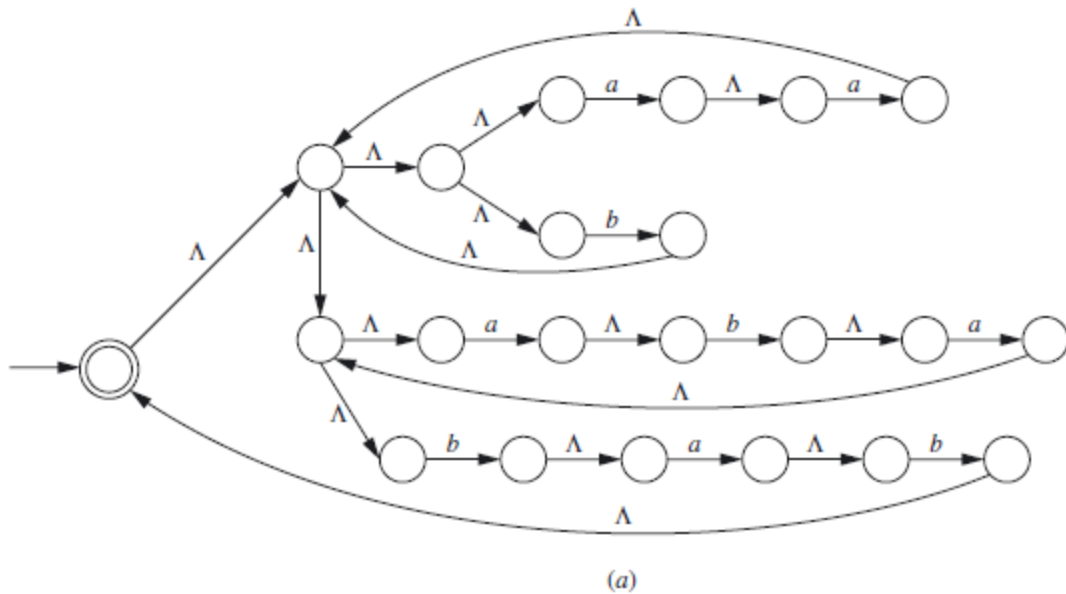

7. reguláris kifejezés $\rightarrow$ véges automata

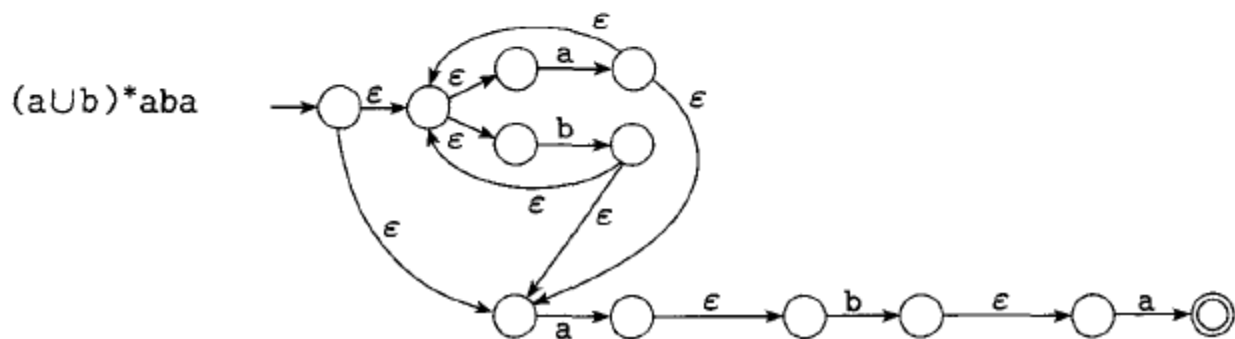
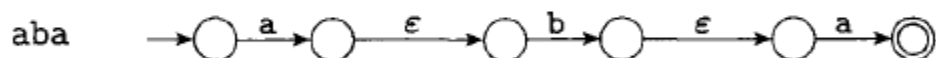
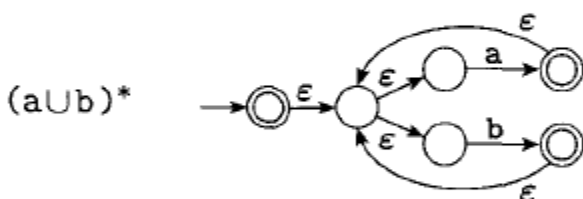
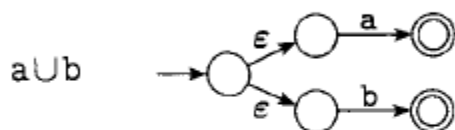
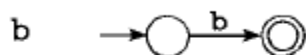
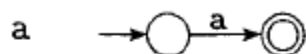
(J. Martin 113. oldal, M. Sipser 69. oldal)

Konstruáljunk véges automatát ami az $((aa + b)^*(aba)^*bab)^*$ reguláris kifejezés által leírt nyelvet fogadja el.

EXAMPLE 1.58

In Figure 1.59, we convert the regular expression $(a \cup b)^*aba$ to an NFA. A few of the minor steps are not shown.

8. Pumpálási lemma reguláris nyelvekre (M. Sipser 81. oldal)

EXAMPLE 1.75

Let $F = \{ww \mid w \in \{0,1\}^*\}$. We show that F is nonregular, using the pumping lemma.

Assume to the contrary that F is regular. Let p be the pumping length given by the pumping lemma. Let s be the string $0^p 1 0^p$. Because s is a member of F and s has length more than p , the pumping lemma guarantees that s can be split into three pieces, $s = xyz$, satisfying the three conditions of the lemma. We show that this outcome is impossible.

Condition 3 is once again crucial, because without it we could pump s if we let x and z be the empty string. With condition 3 the proof follows because y must consist only of 0s, so $xyyz \notin F$.

Observe that we chose $s = 0^p 1 0^p$ to be a string that exhibits the “essence” of the nonregularity of F , as opposed to, say, the string $0^p 0^p$. Even though $0^p 0^p$ is a member of F , it fails to demonstrate a contradiction because it can be pumped.

✱

Magyarázt képpen:

A fenti könyv a következő módon mondja ki a pumpálási lemmát:

Pumping lemma If A is a regular language, then there is a number p (the pumping length) where, if s is any string in A of length at least p , then s may be divided into three pieces, $s = xyz$, satisfying the following conditions:

1. for each $i \geq 0$, $xy^i z \in A$,
2. $|y| > 0$, and
3. $|xy| \leq p$.

azaz a „ p pumping length” jelenti azt a számot, aminél hosszabb egy „élég hosszú” szó. A „condition 3” pedig a 3. feltétel, vagyis az, hogy az xyz felosztás xy részének hossza kisebb mint p .

A „ p pumping length” és a „condition 3” a következő magyarázatokban is a fentiekre vonatkozik, „condition 2” pedig azt mondja ki, hogy az xyz felosztás y része nem üres.

EXAMPLE 1.77

Sometimes “pumping down” is useful when we apply the pumping lemma. We use the pumping lemma to show that $E = \{0^i 1^j \mid i > j\}$ is not regular. The proof is by contradiction.

Assume that E is regular. Let p be the pumping length for E given by the pumping lemma. Let $s = 0^{p+1} 1^p$. Then s can be split into xyz , satisfying the conditions of the pumping lemma. By condition 3, y consists only of 0s. Let's examine the string $xyyz$ to see whether it can be in E . Adding an extra copy of y increases the number of 0s. But, E contains all strings in $0^* 1^*$ that have more 0s than 1s, so increasing the number of 0s will still give a string in E . No contradiction occurs. We need to try something else.

The pumping lemma states that $xy^i z \in E$ even when $i = 0$, so let's consider the string $xy^0 z = xz$. Removing string y decreases the number of 0s in s . Recall that s has just one more 0 than 1. Therefore xz cannot have more 0s than 1s, so it cannot be a member of E . Thus we obtain a contradiction. $\square$

EXAMPLE 1.76

Here we demonstrate a nonregular unary language. Let $D = \{1^{n^2} \mid n \geq 0\}$. In other words, D contains all strings of 1s whose length is a perfect square. We use the pumping lemma to prove that D is not regular. The proof is by contradiction.

Assume to the contrary that D is regular. Let p be the pumping length given by the pumping lemma. Let s be the string 1^{p^2} . Because s is a member of D and s has length at least p , the pumping lemma guarantees that s can be split into three pieces, $s = xyz$, where for any $i \geq 0$ the string $xy^i z$ is in D . As in the preceding examples, we show that this outcome is impossible. Doing so in this case requires a little thought about the sequence of perfect squares:

$$0, 1, 4, 9, 16, 25, 36, 49, \dots$$

Note the growing gap between successive members of this sequence. Large members of this sequence cannot be near each other.

Now consider the two strings xyz and $xy^2 z$. These strings differ from each other by a single repetition of y , and consequently their lengths differ by the length of y . By condition 3 of the pumping lemma, $|xy| \leq p$ and thus $|y| \leq p$. We have $|xyz| = p^2$ and so $|xy^2 z| \leq p^2 + p$. But $p^2 + p < p^2 + 2p + 1 = (p+1)^2$. Moreover, condition 2 implies that y is not the empty string and so $|xy^2 z| > p^2$. Therefore the length of $xy^2 z$ lies strictly between the consecutive perfect squares p^2 and $(p+1)^2$. Hence this length cannot be a perfect square itself. So we arrive at the contradiction $xy^2 z \notin D$ and conclude that D is not regular. $\square$

5.48. példa - Iterációs lemma alkalmazása

Legyen $L = \{a^m b^m \mid m > 0\}$. Felhasználva a reguláris pumpáló lemmát, kimutatjuk, hogy ez a nyelv nem reguláris. Tegyük fel hogy az, s jelöljön n egy konstanst, mely mellett L kielégíti a reguláris pumpáló lemma tulajdonságait. Ilyen n -t viszont nem fogunk találni, hiszen az $a^n b^n$ szó minden olyan uvw felbontására, melyre $|uv| \leq n$ és $|v| > 0$, azt kapjuk, hogy $uw = a^{n-|v|} b^n$, azaz $uw \notin L$. (Hasonlóan, minden $i > 1$ -re $uv^i w = a^{n+(i-1)|v|} b^n \notin L$.) Ezt az ellentmondást csak az indirekt feltevésünk hamissága okozhatja, tehát L nem reguláris. ★

The Language $\{x \in \{a, b\}^* \mid n_a(x) > n_b(x)\}$

Let L be the language

$$L = \{x \in \{a, b\}^* \mid n_a(x) > n_b(x)\}$$

The first sentence of a proof using the pumping lemma is always the same: Suppose for the sake of contradiction that there is an FA M that accepts L and has n states. There are more possibilities for x than in the previous example; we will suggest several choices, all of which satisfy $|x| \geq n$ but some of which work better than others in the proof.

First we try $x = b^n a^{2n}$. Then certainly $x \in L$ and $|x| \geq n$. By the pumping lemma, $x = uvw$ for some strings u , v , and w satisfying conditions 1–3. Just as in Example 2.30, it follows from conditions 1 and 2 that $v = b^k$ for some $k > 0$. We can get a contradiction from condition 3 by considering $uv^i w$, where i is large enough that $n_b(uv^i w) \geq n_a(uv^i w)$. Since $|v| \geq 1$, $i = n + 1$ is guaranteed to be large enough. The string $uv^{n+1}w$ has at least n more b 's than x does, and therefore at least $2n$ b 's, but it still has exactly $2n$ a 's.

Suppose that instead of $b^n a^{2n}$ we choose $x = a^{2n} b^n$. This time $x = uvw$, where v is a string of one or more a 's and $uv^i w \in L$ for every $i \geq 0$. The way to get a contradiction now is to consider $uv^0 w$, which has fewer a 's than x does. Unfortunately, this produces a contradiction only if $|v| = n$. Since we don't know what $|v|$ is, the proof will not work for this choice of x .

The problem is not that x contains a 's before b 's; rather, it is that the original numbers of a 's and b 's are too far apart to guarantee a contradiction. Getting a contradiction in this just barely satisfied, then ideally any change in the right direction will cause it to fail. A better choice, for example, is $x = a^{n+1} b^n$. (If we had used $x = b^n a^{n+1}$ instead of $b^n a^{2n}$ for our first choice, we could have used $i = 2$ instead of $i = n$ to get a contradiction.)

Letting $x = (ab)^n a$ is also a bad choice, but for a different reason. We know that $x = uvw$ for some strings u , v , and w satisfying conditions 1–3, but now we don't have enough information about the string v . It might be $(ab)^k a$ for some k , so that $uv^0 w$ produces a contradiction; it might be $(ba)^k b$, so that $uv^2 w$ produces a contradiction; or it might be either $(ab)^k$ or $(ba)^k$, so that changing the number of copies of v doesn't change the relationship between n_a and n_b and doesn't give us a contradiction.

The Language $L = \{a^{i^2} \mid i \geq 0\}$

Whether a string of a 's is an element of L depends only on its length; in this sense, our proof will be more about numbers than about strings.

Suppose L can be accepted by an FA M with n states. Let us choose x to be the string a^{n^2} . Then according to the pumping lemma, $x = uvw$ for some strings u , v , and w satisfying conditions 1–3. Conditions 1 and 2 tell us that $0 < |v| \leq n$. Therefore,

$$n^2 = |uvw| < |uv^2w| = n^2 + |v| \leq n^2 + n < n^2 + 2n + 1 = (n + 1)^2$$

This is a contradiction, because condition 3 says that $|uv^2w|$ must be i^2 for some integer i , but there is no integer i whose square is strictly between n^2 and $(n + 1)^2$.